

Київський університет імені Бориса Грінченка

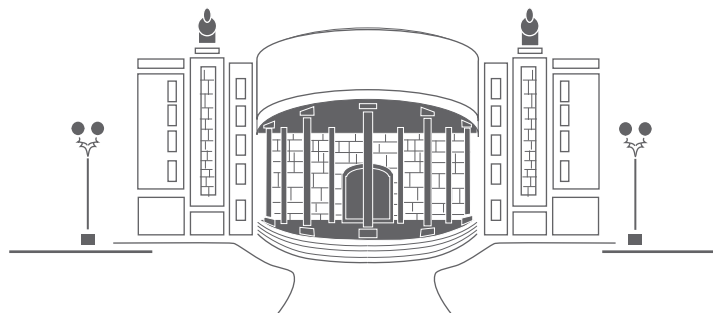
ISSN 2311-2409 (Print)
ISSN 2412-2009 (Online)
DOI:10.28925/2311-2409.2021.35

Педагогічна освіта: *теорія і практика*

Pedagogical Education:
Theory and Practice

Психологія
Педагогіка

Psychology
Pedagogy

Збірник
наукових праць

№ 35 (1) • 2021

Рік заснування — 2001
Виходить двічі на рік

The year of foundation — 2001
Frequency: semi-annual

Київ • 2021

ЗАСНОВНИК

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Педагогічна освіта: теорія і практика Психологія. Педагогіка

Науковий журнал

№ 35 (1) 2021

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 19961-9761 ПР,
видане Державною реєстраційною службою України
28.05.2016 р. (перереєстрація)

Січень — червень

Рік заснування — 2001
Виходить двічі на рік

Головна редакторка:

Паламар Світлана Павлівна,
кандидатка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця (Україна).

Наукове фахове видання «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка» включено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук і доктора філософії (PhD) зі спеціальностей: 011 — «Освітні, педагогічні науки»; 012 — «Дошкільна освіта»; 013 — «Початкова освіта»; 015 — «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 р. № 886); 053 — «Психологічні науки» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 26.11.2020 р. № 1471)

Заступниця головної редакторки:

Хоружа Людмила Леонідівна,
докторка педагогічних наук, професорка (Україна).

Відповідальна секретарка:

Козир Маргарита Валентинівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна).

Журнал індексується
в міжнародних бібліографічних базах
Google Scholar, ResearchBible, Index Copernicus

Журнал підтримує політику відкритого доступу

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(*протокол № 3 від 25.03.2021 р.*)

Технічна секретарка:

Билан Ольга Миколаївна (Україна).

У журналі публікуються розвідки, присвячені актуальним проблемам педагогіки і психології; результати фахових, теоретичних й експериментальних досліджень психологічної і педагогічної галузей освітянського напрямку наукового знання та методичного забезпечення педагогічного процесу за результатами наукових пошуків.

Редакційна колегія:

Васьківська Галина Олексіївна,
докторка педагогічних наук (Україна);
Ляпунова Валентина Анатоліївна,
докторка педагогічних наук (Україна);
Зданевич Лариса Володимирівна,
докторка педагогічних наук (Україна);
Кизенко Василь Іванович,
кандидат педагогічних наук (Україна)
Варченко-Троценко Лілія Олександрівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна);
Вембер Вікторія Павлівна,
кандидатка педагогічних наук (Україна);
Савенкова Ірина Іванівна,
докторка психологічних наук (Україна);
Скрипник Тетяна Вікторівна,
докторка психологічних наук (Україна);
Сергеєнкова Оксана Павлівна,
докторка психологічних наук (Україна);
Лозова Ольга Миколіївна,
докторка психологічних наук (Україна).

URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/aboutJournal>

Іноземні члени редакційної колегії:

Смирнова-Трибульська Євгенія
(*Sturpova-Trybulska Eugenia*),
докторка габілітована (Республіка Польща);
Малах Йозеф (Malach Josef),
доктор педагогічних наук (Чеська Республіка).

ISSN 2311-2409 (Print)
ISSN 2412-2009 (Online)
DOI:10.28925/2311-2409.2021.35

FOUNDER

BORYS GRINCHENKO
KYIV UNIVERSITY

Pedagogical Education: Theory and Practice Psychology. Pedagogy

Scientific Journal

№ 35 (1) 2021

January — June

Certificate of State Registration of Printed Mass Media
KV № 19961-9761 PR,
issued by the State Registration Service of Ukraine
28.05.2016
(re-registration)

The year of foundation: 2001
Frequency: semi-annual

Scientific professional publication “Pedagogical Education: Theory and Practice. Psychology. Pedagogy” is included in the List of Scientific Professional Publications of Ukraine (Category “B”), in which the results of dissertations for the degree of Doctor of Science and Doctor of Philosophy (PhD) can be published in the following specialties: 011 — “Educational, Pedagogical Sciences”; Preschool Education”; 013 — “Primary Education”; 015 — “Professional Education (by specializations)” (approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 dated 02.07.2020); 053 — “Psychological Sciences” (approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1471 dated 26.11.2020)

The journal is indexed
in international bibliographic databases Google Scholar,
Research Bible, Index Copernicus

The journal supports open access policy

Recommended for publication by the Academic Council
of Borys Grinchenko Kyiv University
(Rec. No 3 dated 25.03.2021)

The journal publishes findings on current issues of pedagogy and psychology; results of professional, theoretical and experimental research on psychological and pedagogical branches of educational direction of scientific knowledge and methodical maintenance of pedagogical process, according to the results of scientific researches.

URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/aboutJournal>

ISSN 2311-2409 (Print)
ISSN 2412-2009 (Online)
DOI:10.28925/2311-2409.2021.35

Chief Editor:

Palamar Svitlana,
PhD in Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow
(Ukraine).

Deputy Chief Editor:

Khoruzha Lyudmyla,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ukraine).

Executive Secretary:

Kozyr Margaryta,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine).

Technical Secretary:

Bylan Olga (Ukraine).

Editorial Board:

Vaskivska Halyna,
Doctor of Pedagogical Sciences (Ukraine);
Lyapunova Valentina,
Doctor of Pedagogical Sciences (Ukraine);
Zdanevych Larysa,
Doctor of Pedagogical Sciences (Ukraine);
Kyzenko Vasyl,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Varchenko-Trotsenko Lilia,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Wember Victoria,
PhD in Pedagogical Sciences (Ukraine);
Savenkova Iryna,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine);
Skrypnyk Tetyana,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine);
Sergeenkova Oksana,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine);
Lozova Olga,
Doctor of Psychological Sciences (Ukraine).

Foreign members of Editorial Board:

Smyrnova-Trybulska Eugenia,
Doctor Habilitat (Republic of Poland);
Malach Josef,
Doctor of Pedagogical Sciences (Czech Republic).

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

<i>Хоружа Л.</i> Елективність як провідний принцип освіти дорослих	6
<i>Івашинова С.</i> Безперервний професійний розвиток як трудова функція педагога	12
<i>Ліннік О.</i> Модель компетентностей учителя Нової української школи у проєкті професійного стандарту	21
<i>Беленька Г.</i> Підготовка вихователів дітей дошкільного віку: вектор євроінтеграції	30
<i>Васьківська Г., Скиба Г.</i> Реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії в умовах дистанційного навчання іноземних мов засобами ІКТ	36

РОЗДІЛ II ЄВРОПЕЙСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

<i>J. Malach, M. Chmura, D. Vicherková, V. Švrčinová</i> Students of technical high schools in the reality of digital learning environment	42
<i>Кисіль Н., Малах Й.</i> Проблеми розвитку креативності й підприємницької діяльності вчителя музики та їх вирішення	52

РОЗДІЛ III ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

<i>Машиовець М., Паламар С., Савченко Ю.</i> Організаційно-педагогічні аспекти розвитку громадського здоров'я у студентській спільноті гуманітарних ЗВО	57
<i>Гаращенко Л., Кондратюк С.</i> Розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобом сучасних книжок-картинок	63
<i>Козак Л.</i> Формування готовності майбутніх педагогів дошкільної освіти до інноваційної діяльності на засадах проєктного навчання	71
<i>Карнаухова А.</i> Цифрова візуалізація сторітелінгу як метод формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів	78
<i>Половіна О., Кондратець І.</i> Живописні перформанси: методичний інструментарій підготовки майбутніх вихователів	83
<i>Пономаренко Т., Кузіна О.</i> Підготовка майбутніх педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти	89

РОЗДІЛ IV ПСИХОЛОГІЯ І СОЦІОЛОГІЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАУКИ

<i>Цюман Т., Нагула О.</i> Психологічна формула безпеки як концептуальна основа формування навичок безпечної поведінки особистості	94
<i>Сулятицький І., Порохнява А.</i> Емоційно-вольові особливості дошкільників із дислалією	101

CONTENTS

SECTION I. THEORETICAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN PEDAGOGY

<i>L. Khoruzha</i> Electivity as a guiding principle of adult education	6
<i>S. Ivashnova</i> Continuous professional development as a labor function of a teacher	12
<i>O. Linnik</i> Model of New Ukrainian School's teacher competence in the draft of professional standard	21
<i>H. Bieliienka</i> Preparation of future preschool teachers: vectors of Eurointegration	30
<u>H. Vaskivska</u> , <i>H. Skyba</i> Realization of subject-subject interaction in conditions of distance learning of foreign languages by means of ICT	36

SECTION II EUROPEAN SCIENTIFIC STUDIES

<i>J. Malach, M. Chmura, D. Vicherková, V. Švrčinová</i> Students of Technical High Schools in the reality of digital learning environment	42
<i>N. Kysil, J. Malach</i> Problems of development of creativity and entrepreneurial activity of a music teacher and their solution	52

SECTION III APPLIED ASPECTS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL SCIENCE

<i>M. Mashovets, S. Palamar, Yu. Savchenko</i> Organizational and pedagogical aspects of public health development in the student community of humanitarian universities	57
<i>L. Garaschenko, S. Kondratyuk</i> Development of communicative competence of children of senior preschool age by means of modern picture books	63
<i>L. Kozak</i> Formation of readiness of future teachers of preschool education to innovative activity on the principles of project-based learning	71
<i>A. Karnaukhova</i> Digital visualization of storytelling as a method of formation of communicative competence of future educators	78
<i>O. Polovina, I. Kondratets</i> Painting performance: Methodical tools for future educators training	83
<i>T. Ponomarenko, O. Kuzina</i> Preparation of future teachers for using media space in the educational process of preschool education institutions	89

SECTION IV PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY IN THE CONTEXT OF MODERN SCIENCE

<i>T. Tsuman, O. Nagula</i> Psychological security formula as a conceptual basis for formation safe behaviour skills	94
<i>I. Sulyatytskyi, A. Porokhnyava</i> Emotional-volitional peculiarities of preschool children with dyslallia	101

Гаращенко Л.,

доцент кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
l.harashchenko@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0001-5004-6136

Кондратюк С.,

старший викладач кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
s.kondratiuk@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0003-4037-6291

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ СУЧАСНИХ КНИЖОК-КАРТИНОК

У статті розглянуто комплексний підхід до роботи з дитячою книжкою-картинкою з метою формування комунікативної компетентності у дитини старшого дошкільного віку, що ґрунтується на її умінні самостійно створювати розповідь, і включає три типи занять: сприйняття та усвідомлення дітьми книжки-картинки; розповідь за зразком вихователя за сюжетом книжки; творча розповідь за книжкою-картинкою. Наголошено, що від того, наскільки уважно й відповідально вихователь готуватиметься до занять з розвитку мовленнєво-комунікативної компетентності, залежатиме формування у дитини базового почуття довіри. Проаналізовано особливості сучасних книжок-картинок (віммельбухів, сторібухів, скетчбухів, wordless, picturebooks та ін.) Наголошено, що під час формування комунікативної компетентності слід враховувати два вектори — психологічний та мовленнєвий. Висвітлено діалогічну складову комунікативної компетентності, що базується на умінні правильно, різноманітно й доречно ставити запитання («квінтіліанівські», «рефлексивні», «за таксономією Б. Блума», «м'які питання від Ларрі Кінга»). Доведено, що книжка-картинка — ефективний засіб з розвитку комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: дошкільна освіта, комунікативна компетентність, мовленнєва компетентність, діти дошкільного віку, книжка-картинка, методика складання розповіді, креативне мислення.

© Гаращенко Л., Кондратюк С., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. Сучасний світ стрімко змінюється завдяки значним досягненням у науково-технічній сфері, але питання розвитку особистості, її можливостей, здатності комунікувати, висловлювати чітко, правильно й зрозуміло власну думку було, є і буде ключовим, своєрідним фундаментом, на який спирається людська цивілізація. Усе частіше ми чуємо й бачимо повідомлення у засобах масової інформації про майбутню кризу людства, пов'язану з ціннісними орієнтирами. Тому, на думку Джека Ма (підприємця з Китаю, засновника і голови ради директорів компанії "Alibaba Group", що є однією з найбагатших компаній світу), освітня система вимагає реформування. Освіта відкриває перед людиною широке

коло можливостей, забезпечує потребу гідного існування. Сьогодні вже ні для кого не секрет, що штучний інтелект замінить людей у багатьох сферах, але машина не здатна зробити того, що може людина. Машина не може комунікувати, висловлювати власні думки, вона не породжує нових ідей, а лише їх застосовує. Саме тому ми маємо навчати дітей бути не схожими на інших, креативними та конструктивними. Адже знання — це добре, але ми повинні зосередитись на людині, що має змінити світ, що є носієм спільних цінностей і може їх задекларувати. Отже, місія кожного освітянина полягає у площині формування цінностей, уміння комунікувати у кожній дитини. Завдяки процесу комунікації людей, взаємодії зі словом

ми можемо формувати цінності майбутніх поколінь. І тут незамінним помічником кожного педагога виступає художня та науково-пізнавальна література, значення якої полягає у вихованні дітей і визначенні ціннісних орієнтирів суспільства. Для дітей дошкільного віку найтипівішими є саме книжки-картинки, що «завдяки вербальній і візуальній синергії не лише збагачують їх читацький досвід, але й пробуджують цікавість, відкривають нове, сприяють самоідентифікації, розважають чи усміхають, розслабляють чи активують фантазію» (Луцевська О., 2016). Провідні науковці світу в питаннях сучасної дитячої літератури наголошують, що ми живемо у час бурхливого розвитку книжки-картинки, що спонукає до читання й допомагає нам формувати грамотних і завзятих читачів. Розмаїття сучасних книжок-картинок досить велике. Серед них і сторібуки, і скечбуки, дудлінги, вімельбухи. Останні особливо поширені й популярні в сучасних європейських країнах. Натомість в Україні маємо зовсім непривабливу ситуацію, видавці сучасної дитячої книжки-картинки б'ють на сполох, адже вона не користується популярністю у покупців і тому поступово зникає з полиць. Така ситуація виникла через брак обізнаності дорослих щодо способів взаємодії з дитиною за допомогою книжок такого формату. Тому тема розвитку комунікативних умінь дітей дошкільного віку засобом сучасних книжок-картинок наразі дуже актуальна.

Метою статті є теоретичне висвітлення особливостей використання дитячої сучасної книжки-картинки батьками та педагогічними працівниками ЗДО з метою розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Завдання статті полягають у дослідженні теоретичних основ процесу розвитку комунікативних умінь дітей дошкільного віку засобом сучасних книжок-картинок.

Аналіз сучасних досліджень засвідчив позитивні можливості реалізації завдання розвитку комунікативних умінь дітей дошкільного віку засобом сучасних книжок-картинок, адже теоретичним підґрунтям цього питання є розвиток комунікативної та мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва й ілюстрації. Теоретичні основи вивчення комунікативної компетентності досліджували М. Каган, С. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін, О. Леонтьєв. Висвітленню окремих аспектів зазначеного питання приділяли увагу: розвитку діалогічного мовлення А. Богуш, В. Любашина, А. Чулкова; навчанню дітей різних видів розповідей: описової (Н. Зеленко, К. Крутій, С. Ласунова, Л. Порядченко, О. Тихеева та ін.), розповіді-роздуму (А. Омеляненко, Н. Харченко); творчого розповідання Л. Березовська, Н. Гавриш, Н. Орланова, О. Смирнова, І. Товкач; переказуванню дітьми художніх творів А. Богуш,

О. Лещенко, Н. Малиновська; розвитку зв'язного мовлення під час ігрової діяльності В. Захарченко, Н. Луцан, Н. Савінова, О. Стаєнна; розвитку мовлення з використанням ілюстративного матеріалу О.Л. Кононко, Г. Ляміна, Л. Іщенко, Г. Сухорукова, О. Половіна та ін.

Питання роботи з розвитку комунікації за допомогою книжок-картинок торкався ще Ян Амос Коменський, що був автором першого ілюстрованого підручника «Світ чуттєвих речей в картинках» (1658) і зазначав, що картинки є найбільш доступною формою навчання (Коменський Я.А., 2008). Значна кількість зарубіжних та вітчизняних письменників й ілюстраторів досліджувала аспекти розвитку книжки-картинки (Фрідріх Бертух, Моріс Сендак, Ян Валькер, Мілен Рігоді, Катерина Дем'янчук, Юлія Ясінська, Слава Світова, Анна Ломакіна, Мар'яна Прохасько та ін.).

Незважаючи на кількість запитів, пов'язаних з розвитком мовленнєвих та комунікативних умінь дитини за допомогою книжок-картинок, жодне з джерел не містить чітко окреслених особливостей видів таких книжок (зокрема, сучасних). Автори та упорядники багатьох видань не враховують вікові й психологічні можливості дітей дошкільного віку. Існує незначна низка досліджень з методики роботи з сучасними книжками-картинками, що висвітлюють окремі аспекти, але не надають цілісного уявлення про можливості освітнього засобу. Отже, актуальність окреслених проблем зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування цього питання та розробки методичних рекомендацій щодо його реалізації.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО) одним із ключових напрямів виділено питання розвитку здатності дитини дошкільного віку висловлювати власні бажання та наміри, пояснювати свої дії за допомогою вербальних і невербальних засобів, що є показником комунікативної компетентності дитини (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021, с. 15).

Ще одним аспектом окресленого питання є те, що саме комунікативна компетентність є базовою складовою, яка сприяє та забезпечує розвиток мовленнєво-розумової і пізнавальної діяльності, формує ставлення до навколишнього світу, поведінкові реакції, характер особистості й проявляється у здатності до мовного спілкування та вмінні слухати. Навчити дошкільника ставити запитання, обговорювати побачене та почуте, коректно коментувати висловлювання інших співрозмовників, співпереживати, аргументувати, давати оцінку, висловлювати рефлексійні враження, вмінні «почути» співрозмовника — це і є сформувати його комунікативну компетентність. Формування комунікативної компетентності здійснюється через різні підходи: компетентнісний, особистісно

орієнтований, творчий. Але головним, погоджуючись з думкою Я. Гальперіна та В.С. Виготського, ми вважаємо діяльнісний, адже комунікація забезпечує і самостійну творчу активність особистості, й особистісний розвиток індивіда загалом (Karnaukhova A., 2020, p. 22–38). Критеріями оцінки сформованості комунікативної компетентності можна назвати здатність дитини успішно діяти в проблемних ситуаціях та швидко адаптуватися в інформаційному середовищі. На думку А. Богуш, показниками комунікативної компетентності є вільне використання мовних і позамовних засобів з метою спілкування у конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватись у ситуації спілкування, ініціативність під час спілкування (Богуш А.М., 2013, с. 6). Отже, до питання формування комунікативної компетентності слід підходити комплексно, враховуючи два вектори: **психологічний**, що розглядає комунікацію як процес взаємодії між двома й більше особистостями, та **мовленнєвий**, що враховує вміння людини вільно використовувати в процесі спілкування як словесні, так і невербальні засоби й працювати в обох напрямках за допомогою книжки-картинки як одного з найефективніших педагогічних інструментів.

Процес комунікації має змінний характер, адже коло людей, з якими дитина взаємодіє, постійно розширюється, змінюється, а на зміну комунікації, що базується на основі практичних дій, приходить розумова діяльність (Vaskivska H.O., Palamar S.P., Kondratiuk S.G., 2018, p. 1207–1215). У процесі спілкування дитина вчиться домовлятися, планувати власну діяльність, у неї формується ставлення до інших учасників освітнього процесу. І всі ці особливості ми можемо формувати за допомогою творів образотворчого мистецтва та ілюстративного матеріалу, якими насичені книжки-картинки. Процес комунікації приносить задоволення та радість, але щоб згадані емоції стали реальністю, вихователі та батькам потрібно цілеспрямовано працювати над умінням взаємодіяти. Адже під час спілкування дітей дошкільного віку ми часто спостерігаємо надмірну емоційність, коли малюк вигукує певні слова, фрази або, навпаки, пошепки промовляє, бо відчуває себе вкрай невпевнено. Часто діти не можуть вислухати думку дорослого чи однолітка, бо їм важливіше висловити власну. Малюки перебивають співрозмовника, розповідають про своє, часто-густо відповіді останнього їх не цікавлять. Отже, дошкільний вік є сенситивним для формування комунікативної компетентності, здатності взаємодіяти з партнером (Bielienka G., Kondratets I., 2019). Саме тому ми пропонуємо більш детально дослідити освітні можливості книжки-картинки. Розглядаючи привабливу книжку, дитина отримує задоволення від візуального зображення, кольорів, якими

вона насичена, а ще й можливості зустрічі з небанальним, загадковим сюжетом, привабливими та цікавими персонажами. Часто вони неповторні, фантастичні чи, навпаки, — реальні, близькі та зрозумілі. Тому книжка-картинка існує у різноманітних жанрах і форматах — від абетки, книжки-концепту, історичної чи сучасної прози, фентезі, народних казок, книжки одного вірша до книжки без слів (Луцевська О., 2016).

До сучасних книжок-картинок можемо зарахувати такі види: віммельбухи (книжка за однією темою з великою кількістю дрібних малюнків), дудлінги (книжка, яка вміщує картинку, що складається з дрібних елементів і яку можна розфарбовувати); скетчбук (книга з нотатками, в якій можна власноруч намалювати свою історію); сторібук (книжка з ілюстрацією та мінімальним використанням слів). Інколи книжки-картинки містять лише візуальну складову (книжки без слів, wordless picturebooks), але буває й так, що вони вміщують невеликий текст, одне оповідання, вірш чи новелу.

Розвиток мотивів спілкування дитини здійснюється згідно з основними її потребами: в нових враженнях, в активній діяльності, у визнанні та підтримці. Тому науковці виділяють три основні категорії мотивів спілкування — пізнавальні, ділові та особистісні (Денисенко О.І., 2012, с. 24). Якщо дорослий задовольняє допитливість дитини, забезпечує її потребу в спілкуванні, то у малюка виникає почуття довіри до оточуючих і, як наслідок, вона матиме у дорослому житті широке коло контактів, а якщо ж ні — умовно формується почуття недовіри до дорослих та однолітків.

Як сформувати почуття довіри за допомогою книжки-картинки? Потрібно просто запропонувати розглянути книжку разом. А далі сама природа процесу взаємодії з книжкою-картинкою зробить все сама: здебільшого малюк бере таку книгу до рук і одразу намагається сісти поруч з дорослим або навіть йому на руки, задовольняючи власну потребу в додатковому відчутті захисту, отриманні уваги з боку дорослого, нової інформації, емоційного та фізичного тепла й задоволення, а ще сенсорну та естетичну насолоду від предмета, що тримає в руках. А дорослий в цей момент буде сповнений почуттями любові, тепла, увагою до дитини, розумінням того, що у цей віковий період він вкрай важливий для малюка і є зразком для наслідування, захистом.

Задля реалізації завдання розвитку комунікативної компетентності у дитини дошкільного віку маємо дотримуватися певних умов: створення позитивного настрою у малюка, відчуття його причетності до діяльності, задоволення від процесу комунікації. Така діяльність буде корисною і вихователю, і дитині, адже відбувається взаємобмін досвідом та взаємозбагачення, хоча

вихователь має здебільшого виступати організатором та ініціатором такого процесу, створювати особливі умови для ініціативи малюка. Сучасна книжка-картинка дає змогу навіть дуже вибагливим маленьким читачам отримати у своєму форматі творчо-винахідницьку майстерню слова, образотворення, проводити наукові дослідження, здійснювати відкриття (Паламар С.П., Науменко М.С., 2020). Процес розвитку комунікативних умінь дитини буде успішним насамперед за рахунок діалогового спілкування, що забезпечує взаєморозуміння, взаємозбагачення, взаємодію його учасників. І тут книжка-картинка — один із найкращих засобів для організації такої взаємодії. Розглядаючи картинки, дитина вчиться ставити запитання, а дорослий має розвивати власне вміння це робити. Доречно згадати, що питання є різних типів, що ставити їх потрібно враховуючи вікові та індивідуальні можливості дитини. А ще доречно використовувати прийом постановки запитань за «ромашкою Блума», де шість пелюсток — шість запитань: знанневих, уточнювальних, практичних, оцінних, інтерпретаційних, творчих. Крім такого підходу в навчанні постановки запитань варто було б ще згадати систему «квінтіліанівських» питань, що рекомендував своїм підопічним Марк Фабій Квінтіліан з метою розвитку мислення (хто? Що? Де? Коли? Чим? Як? Чому?). Такі запитання допомагають під час здійснення швидкого аналізу зображеного. А ще варто згадати вірш «Якщо» («If») Редьярда Кіплінга, що дає можливість досягнути принцип заглиблення через багаторазову постановку питання. Не дивно, що це є найгуманніший твір письменника, який декларує загальнолюдські цінності: чесність, мужність, волю, відданість. Адже заглиблюючись у питання, ми дозволяємо собі досягнути підсвідомі мотиви дій та вчинків. Так, можна спробувати поставити запитання «навіщо?» до п'яти разів поспіль, щоб зрозуміти природу вчинку.

Доречним було б звернути увагу вихователів і на широку низку рефлексійних питань, що дало б змогу якнайкраще порозумітися дорослим з дитиною: що тобі сподобалося..? Які емоції викликав..? Кого з оточуючих тобі нагадує герой..? Хто або що найбільше вразило чи здивувало..? Де чи коли ти відчував/ла себе найбільш комфортно, захищено..? Коли ти відчував/ла себе частинкою команди, групи..? Що ти взяв/ла би для себе, у своє життя..? Які зайві емоції залишив/ла би у казковому світі..? Якого кольору і чому має бути персонаж, книжка..? Що тебе занепокоїло у діях, зовнішності персонажа? Які дії наближають героя до здійснення мрії? Кому хотів/ла би ти подякувати й чому? Майстерність постановки рефлексійних запитань — основа роботи вихователя, педагога, практичного психолога та й навіть психотерапевта. Від того, наскільки

майстерно дорослий сформує питання, залежить ситуація успіху процесу спілкування, можливість відкриття для себе внутрішнього світу дитини, її вподобань, радощів та страхів.

Під час організації ефективної комунікації варто звернути увагу й на стиль, манеру постановки запитання. Тому рекомендуємо брати до уваги досвід Ларрі Кінга, відомого американського журналіста, що у своїй книзі «Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування» ділився першим правилом спілкування: ніколи нічого не навчишся, доки говориш сам. «Щоранку я нагадую собі: якщо хочу сьогодні багато дізнатися, доведеться слухати», — писав Кінг (Кінг Л., Гілберт Б., 2019). Тому його манера ставити своїм гостям «м'які» запитання давала можливість домовитися про інтерв'ю з тими, хто їх майже не давав. Відомий журналіст ставить легкі, відкриті питання, намагається заохотити гостей розповісти про себе, одночасно залишаючись у тіні й уважно дослухаючись до відповідей. Розмову вбивають запитання, на які можна дати відповідь «так» чи «ні». Тож потрібно ставити розгорнуті питання, але вони мають бути побудовані у межах одного речення, щоб учасник бесіди міг чітко та легко дати відповідь, зрозуміти інтерв'юера. Л. Кінг стверджував, що все чого прагнув — це ставити найкращі питання, слухати відповіді, а потім уточнювати. Тому вихователям, батькам, педагогам, що використовують сучасні книжки-картинки, корисно навчити дитину ставити запитання різних типів, робити це тактовно, уважно вислуховувати співрозмовника й бути терплячим. У такий спосіб малюки навчатимуться домовлятися, не сваритися, намагатимуться почути одне одного. Кількість агресії, конфліктних ситуацій, що перешкоджають нормальному спілкуванню дітей у дитячому колективі, за такої умови значно знизиться (Сарапулова Є.Г., 2008, с. 60). Отже, формат роботи з книжкою-картинкою спонукає до діалогового спілкування, що своєю чергою дасть змогу формувати у дитини вміння критично мислити, аналізувати, розв'язувати суперечливі ситуації, обирати зважені рішення. Під час такого спілкування малюк може не тільки висловити власну думку, а й дати оцінку чи, дослухавшись до порад співрозмовника, змінити власну думку. Така взаємодія є умовою для мовленнєвої творчості, для індивідуального прояву, особливо коли процес комунікації організовано серед кола однолітків.

Готуючись до занять з розвитку комунікативних умінь за допомогою книжок-картинок, варто заздалегідь підготувати тематичні бук-сети (наприклад, про явища у природі, про життя тварин у певну пору року, про емоції, гумористичні твори тощо). Тоді з кожного бук-сету (кілька книжок, бажано різних за жанрами) діти матимуть можливість самі вибирати книжку, потім обміню-

ватися нею. Під час розглядання книжки ми звертаємо увагу на візуальну частину, на сюжет і персонажів, обговорюємо ситуації, подібні до життя, співчуваємо й співпереживаємо, ознайомлюємося з біографією автора, називаємо ілюстраторів і розглядаємо їхні фото, говоримо про схожість і відмінність у сюжетах. Усі творчі завдання мають ґрунтуватися на прочитаному, опрацьованому з вихователем матеріалі. Так, діти вдома з батьками можуть продовжувати досліджувати обрану тематику й підготувати розповідь про іншу тварину чи рослину, що мешкає не (або тільки) в Україні, її манеру поведінки, намалювати власну ілюстрацію, яка буде продовженням чи завершенням історії.

Картина — один із головних атрибутів навчального процесу на етапі дошкільного дитинства. Її переваги над іншими дидактичними засобами досить детально розкрито у методичних посібниках та підручниках А. Богущ, Н. Гавриш, М. Коніної, Е. Короткової, І. Мурашківської, О. Половіної, Є. Михеевої, С. Русової та ін. (Половіна О.А., 2017). Тому пропонуємо комплексний підхід до роботи з дитячою книжкою-картинкою, що складається з системи роботи зі складання самостійної розповіді дітьми, не відкидає існуючих напрацювань з означеного питання і включає три типи занять: сприйняття та усвідомлення дітьми книжки-картинки; розповідь за сюжетом книжки (за зразком вихователя); творча розповідь за книжкою-картинкою.

Пам'ятайте про право дитини не читати, якщо вона не хоче.

Пропонуємо модифіковану методику навчання сприйняття та усвідомлення дітьми матеріалу книжки-картинки.

Перший тип занять, пов'язаний зі складанням віртуальних діалогів за зображенням, має такі структурні елементи.

1. Самостійне розглядання книжки дітьми.
2. Висловлювання думок, вражень дітей щодо зображеного (за допомогою системи «квітліанівських» запитань).
3. Використання лексико-граматичних вправ з метою розширення та поповнення активного словника дитини (обов'язково добір синонімів, антонімів, фразеологічних зворотів, прислів'їв та приказок з означеної тематики).
4. Вступна бесіда за змістом (використання системи запитань Блума).
5. Сприймання зображеного на ілюстрації різними органами чуттів (за І. Мурашківською (ТРВЗ)).
6. Складання віртуальних діалогів за зображенням.

Другий тип занять, пов'язаний зі складанням розповіді за сюжетом книжки-картинки за зразком вихователя, теж починається зі сприймання зображення.

1. Зразок розповіді (читання) вихователя (дублера). Читайте емоційно, виразно, нарощуючи інтригу, ставлячи запитання по ходу читання, акцентуйте увагу на деталях — це допомагає дитині декодувати інформацію. Звертайте увагу на автора, ілюстратора, тематику й підкреслюйте, що та чи інша тема може висвітлюватися незалежно від країни чи культури окремої нації. Така інформація сприятиме усвідомленню дитиною загальнолюдських цінностей. Вкажіть, чи перекладена книжка з іншої мови, якої саме.
2. Складання плану розповіді за зображенням. Обов'язково залучайте дітей до цієї роботи. Виконуйте її почергово: один пункт складає дорослий, один — дитина.
3. Структурно-синтаксична схема описової та сюжетної розповіді (за Л. Шадріною), супровідне мовлення та розповідь командами.
4. Розповідь по окремих блоках, частинах, деталях зображення за ініціативою дітей, з поступовим відкриттям ілюстрацій.
5. Складання порівняльного опису двох зображень.
6. Мовленнєво-творча діяльність (запис розповідей з оформленням листівки тощо).

Третій тип занять, пов'язаний зі складанням творчої розповіді за сюжетом книжки-картинки після сприймання зображеного, має такі структурні елементи.

1. Складання розповіді з поступовим ускладненням (спершу тільки за змістом першої картини, потім — першої та другої, далі — першої, другої та третьої тощо).
2. Показ усіх ілюстрацій, які можна розмістити в логічній послідовності. Далі зображення відкриваються поступово, міняються місцями; і нарешті показ останньої (перші закриті). Методика структурно-синтаксичної схеми та моделювання (за Л. Венгер, О. Дяченко).
3. Розповідь про події від сторонніх персонажів, що відсутні на зображенні.
4. Складання чарівної, фантастичної розповіді спочатку за допомогою командного методу, а потім індивідуально.
5. Заохочуйте та винагороджуйте дитину і словом, і ділом. Це впливає на формування здорової самооцінки. Зацікавлюйте процесом читання, заведіть щоденник, в якому зазначатимете, що ви прочитали. Можна створити цікаві подяки, сертифікати, наліпки, мініподарунки.

Висновки. Зважаючи на зазначене вище, ми дійшли висновку про те, що здатність дитини вільно та легко будувати особисте мовне спілкування з різними людьми й у різних життєвих

ситуаціях являє собою комунікативну компетентність, яка найліпшим чином формується на етапі дошкільного дитинства, а сучасна книжка-картинка є ефективним засобом її формування. Від того, наскільки уважно й відповідально готуватиметься до занять з розвитку мовленнєво-комунікативної компетентності вихователь, залежатиме формування у малюка базового почуття довіри до оточуючих, реалізація його потреби у спілкуванні. Заняття з використанням книжок-картинок варто розпочинати з добірки бук-сетів за конкретною тематикою та виразної емоційної розповіді дорослого. Під час організації ефективної комунікації звертайте увагу на манеру постановки

запитання, його доступність та легкість у сприйнятті. Обмірковування дорослим низки «квітліанівських», рефлексивних запитань сприяє ефективному сприйманню ілюстративного матеріалу та висвітленню особистих ставлень дитини до означеної тематики. Методика проведення кожного з трьох видів занять з сучасною книжкою-картинкою має свою специфіку, проте усі вони передбачають три обов'язкові структурні частини — організацію сприймання, розглядання дітьми картинки та навчання розповіді за її змістом. Продуктивність третьої частини заняття значною мірою залежить від результативності першої, тобто від того, наскільки ефективно організовано процес сприймання.

ДЖЕРЕЛА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / під наук. керівн. д-ра психол. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Піроженко Т.О.; авт. кол.: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнева О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П., Косенчук О.Г., Корнеєва О.Л., Лисенко Г.М., Левінець Н.В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С.І., Піроженко Т.О., Половіна О.А., Рейпольська О.Д., Шевчук А.С. К.: Видавництво, 2021. 37 с.
2. Богущ А.М., Гавриш Н.В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 3. С. 4–14.
3. Денисенко О.І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси: ЧОПОПП ЧОР, 2012. 32 с.
4. Кінг Л., Гілберт Б. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. К: Моноліт-Bizz, 2019. 208 с.
5. Коменский Я.А. Учитель учителей: избранное. Москва: Карапуз, 2008. 288 с.
6. Луцевська О. Формат книжки-картинки: практика читання. 2016. URL: <https://archive.chytomo.com/master-class/format-knizhki-kartinki-praktika-chitannya>
7. Паламар С.П., Науменко М.С. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в контексті сучасних освітніх парадигм. *Освітологічний дискурс*. 2020. № 2 (29). С. 105–120.
8. Половіна О.А. Поліхудожній розвиток особистості у площині «Дитина-мистецтво». *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2017. № 4 (13). С. 129–139. ISSN 2072-4772.
9. Сарапулова Є.Г., Панченко Т.Д. Самоопізнання та етика спілкування як засоби формування комунікативних умінь у представників молодого покоління. *Педагогіка толерантності*. 2008. № (45). С. 57–65.
10. Bielenka G., Kondratets I. The Formation and Development of a Child's Skills to be Free in the Conditions of Kindergarten. *The Potential of Modern Science*. Vol. 3. Sciemcee Publishing. London. 2019. P. 61–69. (281 p.).
11. Karnaukhova A. Formation of a Respective Attitude in Children of 5 Years Old to Adults with the Ukrainian Tales. *Theoretical and Practical Aspects of the Development of the European Research Area: monograph / edited by authors*. 2nd ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P. 22–38.
12. Vaskivska H. O., Palamar S. P., Kondratiuk S. G. et al. Psychodidactic Determinants of the Development of Children of Preschool Age. *Wiadomości Lekarskie*. 2018. Vol. LXXI. Nr 6. P. 1207–1215.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. (2021). [Basic Component of Preschool Education]. Pid nauk. kerivn. d-ra psykhol. nauk, prof., chl.-kor. NAPN Ukrainy Pirozhenko T. O.; avt. kol.: Baiier O. M., Bezsonova O. K., Brezhnieva O. H., Havrysh N. V., Zahorodnia L. P., Kosenchuk O. H., Kornieieva O. L., Lysenko H. M., Levinets N. V., Mashovets M. A., Mordous I. O., Nerianova S. I., Pirozhenko T. O., Polovina O. A., Reipolska O. D., Shevchuk A. S, Kyiv: Vydavnytstvo, 37 p. [in Ukrainian].
2. Bohush, A. M. (2013). Movlennieva robota z doshkilnykamy: shliakhy optymizatsii [Speech Work with Preschoolers: ways of optimization]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, 2013, № 3, pp. 4–14 [in Ukrainian].

3. Denysenko, O. I. (2012). Rozvytok navychok komunikabelnosti u ditei doshkilnoho viku [Development of Communication Skills in Preschool Children]. Cherkasy: ChOIPOPP ChOR, 32 p. [in Ukrainian].
4. King, L., Hilbert, B. (2019). Yak rozmovliaty bud z kym, bud-koly i bud-de. Sekrety uspishnoho spilkuvannya [How to Talk to Anyone, Anytime, Anywhere]. K: Monolit-Bizz, 208 p. [in Ukrainian].
5. Komenskyi, Ya. A. (2008). Uchytel uchyteliei: izbrannoe [Teacher of teachers: selected]. M.: Karapuz, 288 p. [in Russian].
6. Lushchevska, O. (2016). Format knyzhky-kartynky: praktyka chytannia. [Picture Book Format: reading practice] [in Ukrainian].
<https://archive.chytomo.com/master-class/format-knizhki-kartynki-praktika-chytannia>
7. Palamar, S. P., Naumenko, M. S. (2020). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv ditei doshkilnoho viku v konteksti suchasnykh osvitynykh paradyhm [Training of Future Educators of Preschool Children in the Context of Modern Educational paradigms]. *Osvitolohichniy diskurs*, 2020, № 2 (29), pp. 105–120 [in Ukrainian].
8. Polovina, O. A. (2017). Polikhudozhnii rozvytok osobystosti u ploshchyni “Dytyna-mystetstvo” [Polyartistic Development of Personality in the Area “Child-Art”]. *Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy*, 4 (13), 2017, pp. 129–139. ISSN 2072-4772 [in Ukrainian].
9. Sarapulova, Ye. H. (2008). Samoopiznannia ta etyka spilkuvannya yak zasoby formuvannya komunikatyvnykh umin u predstavnykiv molodoho pokolinnia [Self-Knowledge and Ethics of Communication as a Means of Forming Communicative Skills in Young People]. *Pedahohika tolerantnosti*, 2008, № (45), pp. 57–65 [in Ukrainian].
10. Bielienska, G., Kondratets, I. (2019). The Formation and Development of a Child’s Skills to be Free in the Conditions of Kindergarten. *The Potential of Modern Science*, Vol. 3, Sciecee Publishing, London, pp. 61–69 (281 p.) [in English].
11. Karnaukhova A. (2020). Formation of a Respective Attitude in Children of 5 Years Old to Adults with the Ukrainian Tales. *Theoretical and Practical Aspects of the Development of the European Research Area*: monograph, edited by authors, 2nd ed., Riga, Latvia: Baltija Publishing, pp. 22–38 [in English].
12. Vaskivska, H. O., Palamar, S. P., Kondratiuk, S. G. et al. (2018). Psychodidactic Determinants of the Development of Children of Preschool Age. *Wiadomości Lekarskie*, 2018, Vol. LXXI, No 6, pp. 1207–1215 [in English].

Гарашенко Л., Кондратюк С.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА СРЕДСТВАМИ СОВРЕМЕННЫХ КНИЖЕК-КАРТИНОК

В статье проанализированы особенности современных книжек-картинок (вimmelбухов, сторибуксов, скетчбуксов и др.). Продемонстрирован комплексный подход к работе с детской книжкой-картинкой с целью развития коммуникативной компетентности ребенка старшего дошкольного возраста, основанный на его умении самостоятельно создавать рассказ, и включает три типа занятий: по восприятию и осмыслению содержания книжки-картинки; созданию рассказа по сюжету книжки (по образцу воспитателя); созданию творческого рассказа по иллюстративному материалу книжки-картинки.

Отмечено, что при формировании коммуникативной компетентности следует учитывать два вектора — психологический и речевой. Рассмотрено формирование диалогической составляющей коммуникативной компетентности, что основывается на умении корректно, разнообразно и правильно ставить вопросы. Проанализированы виды систем вопросов: таксономия Б. Блума, «квинтилиановские», «рефлексивные», «мягкие вопросы Ларри Кинга».

Занятие с использованием книжек-картинок следует начинать с формирования воспитателем тематических бук-сетов, рассматривания иллюстраций и эмоционального рассказа педагога. Доказано, что книжка-картинка — эффективное средство формирования желания ребенка дошкольного возраста общаться, а возрастной период дошкольного детства является сенситивным для развития коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: дошкольное образование, коммуникативная компетентность, речевая компетентность, дети дошкольного возраста, книжка-картинка, методика создания рассказа, креативное мышление.

L. Garashchenko, S. Kondratiuk

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE BY MEANS OF MODERN PICTURE BOOKS

The article analyses the features of modern picture books (wimmelbooks, storybooks, sketchbooks, etc.). An integrated approach to working with a children picture book is demonstrated in order to develop

the communicative competence of a senior preschool child, which takes into account two vectors (psychological and speech) and is based on the system of work on creating an independent story by a senior preschool child and includes three types of classes: comprehending the content of the picture book; creating a story based on the plot of the book (based on the model of the educator); creating a story based on the illustrative material of the picture book. A modified methodology for teaching the perception and comprehension of the material of the picture book by children is proposed, which assumes the presence of two structural parts in each of the three types of activities: encouraging children in perception, examining illustrations by children and teaching the story based on the illustration content. It is indicated that the effectiveness of the second part of the lesson is directly proportional to the effectiveness of the first. The article discusses the formation of the dialogical component of communicative competence, which is based on the ability to put questions correctly. The types of question systems are considered: Bloom's Taxonomy Questions, Quintilian questions, "reflexive questions", Larry King's Soft Questions. A lesson with the use of picture books should begin with the formation of thematic book sets by the teacher, considering illustrations and the teacher's emotional story. It has been proved that a picture book is an effective means of the the development of a preschool child'd desire to communicate, and the age period of preschool childhood is sensitive for the development of communicative competence.

Key words: preschool education, communicative competence, speech competence, preschool children, picture book, storytelling technique, creative thinking.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2021 р.

Прийнято до друку 10.03.2021 р.